

حکومت سندھ

ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو (اي ايس ايم پي) برسات / ٻوڏ متاثر روڊن جي بحالي لاءِ، ضلعو ميرپورخاص

سندھ فلڊ ايمرجنسي بحالي پروجيڪٽ (ايس ايف اي آر پي)

پروجيڪٽ تي عملدرآمد يونٽ
ايس ايف اي آر پي - پي آءِ يو

سيپٽمبر 2023

ايگزيڪيوٽو خلاصو

2022 جي مون سون واري موسم صوبي ۾ تيز برساتون آيون، جنهن سبب درياھه ۾ وڏيون ٻوڏون آيون آهن. مختلف ضلعن ۾ 900 ملي ميٽر¹ برسات رڪارڊ ڪئي وئي آهي. سنڌو درياھه ۾ تيز برساتن ۽ مقامي برساتن² سبب ان جو وهڪرو 0.6 ملين ڪيوسڪ کان مٿي رڪارڊ ڪيو ويو. ڪيرٿر جبل مان نڪرندڙ جبل جي طوفان سبب ڪوٽڙي بئراج وٽ وڏي ٻوڏ برقرار آهي. ٻن مهينن جي برساتن ۽ سنڌو درياھه ۾ آيل ٻوڏ انساني جانين، چوپائي مال، فصلن، گهرن، خانگي عمارتن، صنعتن، روڊن، آبپاشي ۽ جي سرڪاري اڏاوتن کي تمام گهڻو نقصان پهچايو. درياھه جي حفاظتي بندن (بندن) ۽ نيڪال جا نيت ورڪ ۽ ريلوي.

سنڌ فلڊ ايمرجنسي ريهيبلٽيشن پروجيڪٽ (SFERP) حڪومت سنڌ (صوبو سنڌ) پلاننگ اينڊ ڊولپمينٽ ڊپارٽمينٽ، صوبو سنڌ، آبپاشي کاتي) پاران شروع ڪيو ويو ۽ ورلڊ بئنڪ جي مالي مدد سان، سنڌ ۾ ڳوٺاڻن (فارم کان مارڪيٽ) روڊن جي بحالي/بحالي. برساتن ۽ ٻوڏ متاثر علائقن جا متاثر ضلعا، تعلقا ۽ يوسيز. پروفائيل کي وڌائڻ، ۽ ڪراس-ڊرينج ڍانچي جي مناسبيت، سڀ عنصر آهن جن کي سمجهيو وڃي ٿو آبهوا ۽/يا ٻوڏ لچڪدار ڊيزائن کي حل ڪرڻ لاءِ. فرش جي جوڙجڪ نمبرن ۾ سڌارو هڪڙو اضافي فائدو آهي.

موجوده انوائرمينٽل اينڊ سوشل مئنيجمينٽ پلان (ESMP) ماحولياتي اثرن ۽ جرن جي گهٽتائي جي نمائندگي ڪري ٿو- 1: انفراسٽرڪچر جي بحالي، ذيلي جزو 1.2: ضلعي ميريپورخاص جي مختلف علائقن ۾ 03 روڊن جي بحالي. انتظامي لحاظ کان ٻه رستا سنڌڙي ۾ ۽ هڪ تعلقو جهنڊو ۾ اچي ٿو.

¹ https://www.pmd.gov.pk/cdpc/Monsoon_2022_update/Pakistan_Monsoon_2022Rainfall_Update.htm

² <https://www.nation.com.pk/06-Sep-2022/indus-river-water-level-at-kotri-surges-above-6-lac-cusecs>

سنڌ اي پي اي ريگيوليشنز 2021 جي نوٽيفڪيشن سيپٽمبر 2021 جي مطابق، شيڊول II ۾ ڏنل ڪنهن به قسم جي ڪنهن به منصوبي جو حامي ايجنسي وٽ IEE فائل ڪندو. سڀ پراجيڪٽ جا سڀ تي روڊ "03 روڊن جي بحالي ميرپورخاص" ٽرانسپورٽ (3) جي زمري ۾ اچن ٿا جيئن شيڊول II ۾ درج ڪيو ويو آهي، تنهنڪري هڪ IEE کي سنڌ EPA وٽ داخل ڪرڻ جي ضرورت آهي.

بحاليءَ جا ڪم، ذيلي پروجيڪٽ جي تحت، موجوده رائٽ آف وي (RoW) تائين محدود آهن، ان ڪري تجويز ڪيل منصوبي تي ڪجهه ننڍا ماحولياتي اثر ٿي سگهن ٿا جيڪي سائيت لاءِ مخصوص، عارضي ۽ پوئتي پيل اثرن کان سواءِ آهن. تنهن ڪري، هن ذيلي پروجيڪٽ کي SFERP جي ESMF تحت اعتدال پسند خطري جي درجي جي منصوبي جي طور تي درجه بندي ڪيو ويو آهي. هي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو (ESMP) تيار ڪيو ويو آهي ته جيئن اعتدال پسند خطري جي سطح جي ضرورتن کي پورو ڪري.

ان کان علاوه، ذيلي پروجيڪٽ جي اسڪريننگ چيڪ لسٽ ذريعي ڪئي وئي جيڪا ماحولياتي ۽ سماجي مسئلن کي ڏيکيندي. انفرادي چيڪ لسٽن کي پرڻ لاءِ فيلڊ سروي ڪيا ويا ۽ سروي دوران نوٽ ڪيل ماحولياتي ۽ سماجي خدشن جو خلاصو. تجويز ڪيل پروجيڪٽ جي بحاليءَ جا ڪم مقرر ڪيل RoW جي اندر متوقع آهن. ڪو به عوامي انفراسٽرڪچر يا تجارتي سرگرميون RoW اندر موجود نه آهن. جڏهن ته اڻ سڌي طرح اثرن جو جائزو ورتو ويو آهي 200 ميٽر/656 فوٽ بفر زون جي تجويز ڪيل روڊن تي (100 ميٽر/328 فوٽ هر پاسي کان سينٽرل لائين). بحاليءَ جي ڪمن جي وڻن کي نه پٽيو ويندو ۽ نه وري ٻيهر اٽڻ جي ضرورت پوندي ڇو ته موجوده RoW تجويز ڪيل بحاليءَ جي ڪمن لاءِ استعمال ڪئي ويندي. ذيلي پروجيڪٽ جي علائقن جي ويجهو (500 ميٽرن جي اندر) ڪو به آثار قديمه وارو ماڳ نه ڏٺو ويو ۽ پيش ڪيل ذيلي پروجيڪٽ جي سائيتن تي يا ويجهو ڪو به فني

ثقافتي وسيلو نه ڏٺو ويو جيڪو شايد تعميراتي سرگرمين کان متاثر ٿي سگهي. تعميراتي علائقي ۾ ڪوبه قبرستان موجود ناهي. ڪيتريون ئي آباديون تجويز ڪيل بحالي جي ڪمن جي ويجهو پر ROW کان ٻاهر ڏٺيون ويون. تعميراتي مرحلي دوران، ڪجهه سماجي طور تي حساس رسيپٽرز جهڙوڪ مسجدون، اسڪول، بنيادي صحت يونٽ قبرستان، وغيره اڻ سڌي طرح متاثر ٿي سگهن ٿا پر اهو اثر عارضي ۽ پوئتي موٽڻ وارو آهي جيڪو گهٽ اهميت سان مختصر مدت (گهٽائي جي قدمن کي اپنائڻ سان). تجويز ڪيل ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي جي ويجهو ڪوبه محفوظ بيلو نه ڏٺو ويو. جيتري حد تائين ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضيءَ جو تعلق آهي، انهن ٻنهي نباتاتي ۽ پوٽن جي ڪنهن به قسم جي خطرناڪ يا خطري واري نسل کي ذيلي پروجيڪٽ جي سائينٽن تان رڪارڊ نه ڪيو ويو آهي.

سڀ ذيلي پروجيڪٽ وارا علائقا گهٽ نقصان واري خطري واري علائقي ۾ اچن ٿا جن ۾ زلزلي جي سرگرمي جا گهٽ چانس آهن. ڪوبه ذيلي پروجيڪٽ وارو علائقو وڌيڪ نقصان واري خطري واري علائقي ۾ نٿو اچي.

انڇاٽل روڊن تي گاڏين جي ترڪهه مٿي جي اخراج ۽ شور آلودگي پيدا ڪري ٿي، پر اثرات نسبتاً مقامي آهن. گاڏين جي ڪرڻ واري پائپ مان خارج ٿيندڙ مکيه آلودگي جا ذرات، ڪاربن مونو آڪسائيڊ، سلفر ڊاءِ آڪسائيڊ ۽ نائٽروجن آڪسائيڊ آهن. اهي اخراج عام طور تي روڊن جي پيرسان هوا جي معيار کي متاثر ڪن ٿا. بهرحال، تجويز ڪيل منصوبي جي مداخلت واري علائقي ۾ روڊن تي ٽريفڪ نيشنل هاءِ ويز يا ٻين وڏن روڊن جي پيٽ ۾ گهٽ آهي. سب پروجيڪٽ ايريا ۾ مکيه گاڏين جو قسم مسافر ڪارون (42.79%)، پڪ اپ (1.42%)، موٽر سائيڪلون (44.93%) ۽ ٽرڪون (5.86%). مٿاڇري ۽ زميني پاڻي، فضائي هوا ۽ شور جي جاچ تعمير جي شروعات کان اڳ ٺيڪيدار پاران-SEPA منظور ٿيل ليپ ذريعي تعميراتي سپروائيزري ڪنسلٽنٽ (CSC) جي رضامندي سان ڪئي ويندي.

ذيلي پروجيڪٽ وارو علائقو پهراڙي واري علائقي ۾ اچي ٿو ۽ ان ۾ محدود متنوع رهائش آهي، جيڪا ڪجهه قسمن جي جانورن ۽ ٻوٽن جي نسلن کي سهارو ڏئي ٿي.. ننڍڙن ٽئين جي نسلن مان اڃا تائين مليا آهن ڳاڙها لومڙ ۽ چوها جيڪي ٻڌايو وڃي ٿو ته اهي پرپاسي ۾ رهن ٿا. ذيلي منصوبي جي ايراضي. سانڀ ۽ ٻڪريون پڻ آباد آهن. خنزير جيتوڻيڪ گهٽجي ويا آهن، پر اڃا به گهٽ تعداد ۾ مليا آهن. ذيلي پروجيڪٽ جو علائقو تقريبن هڪ ڏهاڪي تائين زرعي مقصدن لاءِ استعمال ڪيو ويو آهي. قدرتي فلورا مڪمل طور تي پوکي ڪيل نسلن سان تبديل ٿي چڪو آهي. مکيه وڻ آهن بام (populus euphratica)، ڪنڊي (prosopis specigera)، (babul (accacia arabica) ۽ siras (mimosa sivissa)، Pipal (ficus religiosa) قدرتي ٻوٽا ڪل، پيارا، ٽهيري ۽ ڍور آهن.

ذيلي پروجيڪٽ جي سرگرمين لاءِ ڪابه خانگي زمين حاصل نه ڪئي ويندي ان کان علاوه، ذيلي پروجيڪٽ جي سرگرمين سان ڪنهن به آڏاوتن کي نقصان نه پهچندو. ڪنهن کي به ٻيهر آباد ڪرڻ جي ضرورت نه پوندي ڇو ته ذيلي پروجيڪٽ جون سرگرميون گهٽ آبادي وارن علائقن ۾ ڪيون وينديون. جيتوڻيڪ سماجي ۽ ماحولياتي اثرات صرف خارجي افرادي قوت جي آمد، غير محفوظ ٿيل رهجي ويل ضايع ڪرڻ، ۽ مزدورن ۽ ڪميونٽي لاءِ پيشه ورانه صحت ۽ حفاظت جي مسئلن جي ڪري پيدا ٿي سگهن ٿا، تنهن ڪري ESMP تيار ڪيو ويو آهي. موجوده ٽريڪ مواد جي نقل و حمل جي قابل آهن ان ڪري ڪنهن به سامان کي ترقي ڪرڻ جي ضرورت ناهي. ناڪاري اثر صرف تعميراتي مرحلي دوران متوقع ٿي سگهي ٿو، جيڪو صرف هن مختصر عرصي تائين ختم ٿيندو. بهرحال، رپورٽ ۾ تجويز ڪيل گهٽتائي جي قدمن کي تعميراتي مدت دوران ٺيڪيدار پاران سختي سان يقيني بڻائڻ جي ضرورت پوندي.

متوقع ناڪاري اثرن کي گاڏين ۽ مشينري جي مناسب چڪاس ۽ سار سنڀال جي ذريعي گهٽائي سگهجي ٿو ته جيئن اخراج کي گهٽائي سگهجي، شور کي ختم ڪرڻ وارن يا مفلرن کي بهاري سامان لاءِ استعمال ڪيو وڃي ۽ اڻ ڄاتل روڊن کي پاڻي ڏيڻ. تعميراتي ملبي / رهجي ويل فضول جي خراب اثرن تي ضابطو مناسب سنڀالڻ ۽ فوري طور تي هٽائڻ سان. فعال تعميراتي سائيت تي تيل جي فضول کي مناسب اسٽوريج ۽ هٽ ڪرڻ ۽ گندي پاڻي جي علاج ذريعي پاڻي جي آلودگي تي ڪنٽرول. سينٽري اسٽوريج ذريعي سالد ويبسٽ جو ڪنٽرول ۽ صفائي جي نيڪال لاءِ بار بار گڏ ڪرڻ.

پيشه ورانه محنت ۽ حفاظت کي يقيني بڻايو ويندو مسلسل معائنن ذريعي بيمارين ۽ حادثن کي روڪڻ لاءِ، مزدورن ۽ ڪميونٽي ۾ آگاهي، صفائي جي قدمن، COVID-19 انتظام ۽ نگراني ۽ ايمرجنسي جواب ۽ بچاءُ جا طريقا، ۽ مناسب صفائي جي سهولتن جي فراهمي، پيئڻ جو پاڻي، ۽ مزدورن لاءِ ڪچري جا ٽولا.

ماحولياتي ۽ سماجي (E&S) مانيٽرنگ سنڌ انوائرمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ 2014، SFERP جي ESMF، SFERP ۽ اسٽيڪ هولڊر اينگيجمينٽ پلان (SEP) لاءِ تيار ڪيل ليبر مئنيجمينٽ پروسيجرز جي مطابق ڪئي ويندي ته جيئن گهٽتائي جي منصوبن تي باقاعدي ۽ مؤثر طريقي سان عمل ڪيو وڃي. اهو ٽن سطحن تي ڪيو ويندو. پروجيڪٽ ايمپليمينٽيشن يونٽ (PIU) جي سطح تي، ماحوليات ۽ سماجي ماهر حفاظت جي نگراني ڪندا ته يقيني بڻائڻ لاءِ ته گهٽتائي جي منصوبن تي اثرانداز عمل ڪيو پيو وڃي ۽ باقاعده فيلڊ جا دورا ڪندا. فيلڊ سطح تي، تعميراتي نگراني ملاحڪار (سي ايس سي) جو لاڳاپيل عملو وڌيڪ بار بار حفاظت جي نگراني ڪندو. ٽن سطح تي، تعميراتي ٺيڪيدار جي E&S (CC) ٽيم مهينا ته ماهي ۽ ٻه سالي رپورٽون لاڳو ڪندي ۽ تيار ڪندي.

SFERP پروجيڪٽ کي لاڳو ڪرڻ جي مجموعي ذميواري ۽ موجوده ESMP PIU تي منحصر آهي، پراجيڪٽ ڊائريڪٽر جي سربراهي ۾. PIU E&S ٽيم جي مدد سان آهي. PIU پڻ سي ايس سي کي شامل ڪيو آهي، تعميراتي نگراني لاءِ ذميواري. ان مقصد لاءِ تعميراتي ٽيڪن ۾ مناسب شقون شامل ڪيون وينديون.

جي قيمت رپيا. 6,785,000/- ESMP جي عمل درآمد لاءِ مختصر ڪيل بجيٽ آهي (هڪ سال جي تخميني لاءِ) جنهن ۾ شڪايت ريڊريس ميڪنزم (GRM) هلندڙ ۽ عام ڪميونٽي جي مدد جون ضرورتون شامل آهن. هي ESMP بل ۽ بل آف ڪوانٽيٽيز (BOQ) ۾ هڪ عارضي رقم جي طور تي شامل ڪيو ويو آهي. ESMP جي نفاذ ۾ CC، CSC ۽ PIU کان ان پٽ شامل آهن. CC بنيادي طور تي ESMP ۾ تجويز ڪيل تخفيف جي قدمن تي عمل درآمد کي يقيني بڻائڻ جو ذميواري هوندو، جيڪي معاهدي جي دستاويزن جو حصو هوندا. ان ڪري، BOQs ۾ ماحولياتي گهٽتائي جي خرچن کي الڳ سر جي طور تي قرار ڏيڻ واري دستاويز ۾ لازمي قرار ڏنو ويندو.

بهرحال، جيڪڏهن CC ESMP جي عمل درآمد ۽ رپورٽنگ جي صحيح طريقي سان تعميل ڪرڻ ۾ ناڪام ٿئي ٿي، ته حامي معاهدي جي شرطن جي تعميل کي لاڳو ڪندو، بشمول ESMP جي پيروي ڪرڻ. ESMP عمل درآمد جي سرگرمين کي آسانيءَ سان انجام ڏيڻ لاءِ سفارش ڪئي وئي آهي ته EMP عمل درآمد سان لاڳاپيل سڀئي بل / ادائگيون CSC Env Social & پاران منظور / تصديق ٿيل هجن. ESMP عمل درآمد جي قيمت ڪٽجي ويندي عبوري ادائگي جي سرٽيفڪيٽ (IPC) مان جيستائين تعميل نه ڪئي وڃي.